

Lagutskottets betänkande

1979/80:10

med anledning av motioner om utformningen av lagtext

Motionerna

I motionen 1978/79:1198 av Yvonne Hedvall m. fl. (m) framhålls att flertalet av våra lagar alltså präglas av ett traditionellt tänkande som innebär att mannen betraktas som exempelvis överhuvud, förfördelare och försörjare, medan kvinnan gestaltas som förfördelad, underbyggare och försörjd. Ibland används också manliga ordformer, t. ex. han, honom och denne, trots att lagstiftaren avsett både män och kvinnor. Det sagda gäller enligt motionärerna även sådana lagar som nyligen setts över. Motionärerna pekar på att arbete pågår inom olika samhällssektorer för att traditionella värderingar och fördomar om manligt och kvinnligt skall rensas ut. De anser att dessa intentioner bör fullföljas även på lagstiftningens område. I motionen yrkas därför att riksdagen hos regeringen begär att vid översyn av äldre lagar och utarbetandet av nya lagtexter författningarna utformas könsneutralt.

I motionen 1978/79:1632 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att de språkvidriga uttrycken "arbetsgivare" och "arbetstagare" utmönstras ur alla lagtexter och ersätts med uttrycken arbetsköpare resp. anställda.

Motiveringen till yrkandet finns i motionen 1978/79:1631. Vari motionärerna förklarar att de i likhet med Friedrich Engels i förordet till tredje upplagan av verket Kapitalets första volym ogillar användningen av uttrycken arbetsgivare och arbetstagare.

Promemoria angående riktlinjer för författningsspråket m. m.

Statsrådsberedningen har under 1979 i samarbete med departementens rättschefer sett över och kompletterat hittillsvarande språkregler för lagar och författningar. Resultatet av arbetet har redovisats i en promemoria (PM 1979:02) Några riktlinjer för författningsspråket. Promemorian är avsedd att tillsammans med statsrådsberedningens promemoria Språket i lagar och andra författningar tjäna som ett hjälpmedel i arbetet med att modernisera språket i lagar och förordningar. I 1979 års promemoria anføres bl. a. följande.

Sedan gammalt används i författningarna orden *han* (*honom*, *hans*) som ersättningsord för substantiv som betecknar både män och kvinnor. Endast om substantivet betecknar enbart kvinnor har *hon* (*henne*, *hennes*) använts.

På senare tid har detta bruk kritiserats; man har ansett att det är oförenligt med strävandena efter jämställdhet mellan könen. Det är givet att man så långt som möjligt bör gå kritiken till mötes. I vissa fall kan bruket av *han* blir mycket stötande, t. ex. när det gäller en bidragskyldig förälder oavsett kön.

Ett sätt att lösa problemet är att helt undvika personliga pronomen i texten. Detta medför dock en risk för att texten belastas med passivformer, upprepningar av substantiv, abstrakta och opersonliga vändningar.

Ett annat sätt är att skriva *han eller hon*. Denna lösning kan rekommenderas bara i enstaka fall. Om texten däremot kräver ett ymnigt bruk av pronomen blir kombinationen lätt störande, särskilt vid böjning (*honom eller henne, hans eller hennes*).

Sammanfattningsvis: Man bör i första hand så långt som möjligt undvika personliga pronomen. I andra hand bör man använda *han eller hon*. Om dessa alternativ leder till dåliga formuleringar eller störande upprepningar bör *han* även i fortsättningen användas.

Beträffande den språkliga moderniseringen av äldre författningar framhålls i promemorian följande.

Man bör i fortsättningen inte vara främmande för tanken att arbeta om äldre författningar av enbart språkliga skäl. Detta kan emellertid, bl. a. på grund av tidsbrist, ske bara i ganska begränsad omfattning. Däremot bör man alltid ta tillfället i akt att modernisera en äldre författning språkligt, när man skall göra en saklig ändring i den. För detta moderniseringsarbete bör följande riktlinjer gälla.

— — — Man skall alltid arbeta om de delar av en äldre författning som berörs av de sakliga ändringarna. Den hittills gällande regeln ("Gröna boken" s. 35, "Språket i lagar och andra författningar" s. 40) att man vid ändringar eller tillägg i författningar skall använda ett språk som anknyter till författningen i övrigt skall således överges. Detta ställningstagande innebär först och främst att tillägg skall följa de språkregler som gäller för nya författningar. Den språkliga moderniseringen skall emellertid inte stanna vid detta.

Som huvudregel bör gälla att åtminstone den paragraf som berörs av en saklig ändring arbetas om språkligt. När en paragraf är indelad i moment kan i stället momentet vara en lämplig avgränsning. Om många ändringar görs i ett lätt urskiljbart avsnitt av en författning, t. ex. ett kapitel, bör man arbeta om hela avsnittet.

Frågan om den språkliga moderniseringen av äldre författningar har även aktualiserats vid riksdagsbehandlingen av propositionen 1978/79:186 om ändring i lagen (1886:84 s. 14) angående skyldighet för utländsk man att i rättegång vid svensk domstol mot inländsk man ställa borgen för kostnad och skada. I sitt av riksdagen godkända betänkande med anledning av propositionen anförde justitiekammaren (JuU 1978/79:37) att — mot bakgrund av bl. a. anvisningarna i promemorian — lagtexten i samband med den aktuella sakliga ändringen borde ses över och moderniseras, så att den fick språklig utformning som svarade mot dagens krav. Utskottet ansåg att hela lagen borde ses över inom regeringskansliet och att en ny proposition borde föreläggas riksdagen. På hemställan av utskottet avsågs propositionen och gavs regeringen till känna vad utskottet anförde.

Utskottet

I betänkandet behandlas två motioner angående den språkliga utformningen av lagtexter.

I motionen 1198 yrkas att riksdagen hos regeringen begär att vid översyn av äldre lagar och utarbetande av ny lagstiftning författningarna utformas könsneutralt. Motionärerna framhåller att flertalet av våra lagar präglas av ett traditionellt tänkande när det gäller könsroller. Vidare framhålls att manliga ordformer, t. ex. han, honom eller denne, används i författningsspråket även i fall när man egentligen avser både män och kvinnor. Enligt motionärerna pågår arbete inom olika samhällssektorer som syftar till att traditionella värderingar och fördomar om manligt och kvinnligt skall rensas ut. Motionärerna anser att strävandena mot ökad jämställdhet bör fullföljas även när det gäller utformningen av författningsspråket.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att språket i åtskilliga både äldre och yngre författningar står i mindre god samklang med strävandena mot jämställdhet mellan män och kvinnor. Särskilt äldre författningar har även i andra avseenden en språklig utformning som inte svarar mot dagens krav. I olika sammanhang har också lagar och förordningar kritiserats såsom varande bl. a. svårlästa eller t. o. m. obegripliga. En modernisering av författningsspråket ter sig enligt utskottets mening erforderlig och utskottet ser därför med tillfredsställelse att hittills tillämpade regler för författningsskrivandet setts över och kompletterats av statsrådsberedningen i samarbete med departementens rättschefer. De synpunkter som därvid framkommit har – som ovan redovisats – sammanfattats i en promemoria (PM 1979:2), Några riktlinjer för författningsspråket. I promemorian uttalas bl. a. att man så långt som möjligt bör gå till mötes den kritik som från jämställdhetssynpunkt riktats mot användningen av pronomenet han i olika böjningsformer som ersättningsord för substantiv som betecknar både män och kvinnor. Det anförs att man – för att lösa problemet – i första hand bör så långt som möjligt undvika personliga pronomen. I andra hand bör man använda han eller hon. Om dessa alternativ leder till dåliga formuleringar eller störande upprepningar bör han även i fortsättningen användas. De angivna språkreglerna liksom övriga i promemorian intagna anvisningar för en modernisering av författningsspråket är avsedda att tillämpas inte bara när nya författningar utarbetas utan också då äldre lagar och förordningar ändras i sakligt hänseende.

Enligt utskottets mening tillgodoser de nya riktlinjerna i allt väsentligt de krav på författningsspråket som kan ställas från jämställdhetssynpunkt. Motionen 1198 påkallar därför inte någon åtgärd från riksdagens sida.

I motionen 1632 yrkas att uttrycken arbetsgivare och arbetstagar skall utmönstras ur alla lagtexter och ersättas med arbetsköpare resp. anställda. Någon närmare motivering till yrkandet har inte lämnats av motionärerna.

Utskottet vill erinra om att orden arbetsgivare och arbetstagare sedan länge använts i författningsspråket, särskilt när det gäller arbetsrättsliga och andra civilrättsliga lagar och förordningar samt författningar på socialförsäkringsrättens område. Båda orden står i överensstämmelse med det allmänna språkbruket och har en konkret juridisk innebörd. Utskottet vill också framhålla att några önskemål om en ändrad terminologi inte framförts från arbetsmarknadens parter och att det inte heller eljest torde förekomma någon mer utbredd kritik mot användningen av uttrycken. På grund av det anförda saknas enligt utskottets mening skäl för att motionärernas begäran skall tillmötesgås.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1632.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. avslår motionen 1978/79:1198.
2. avslår motionen 1978/79:1632.

Stockholm den 4 december 1979

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Ivan Svanström (c)*, Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m)*, Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp), Margareta Gard (m) och Stina Andersson (c).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.